

2 Film Eye

Opgetogen ode aan het licht

De dachten eerst dat het een grap was, de uitnodiging om mee te doen aan de prijsvraag voor het nieuwe filmmuseum in Amsterdam. „Er werd niet om een ontwerp gevraagd, zelfs niet om een schets, alleen in eerste instantie om ‘een idee over de verhouding tussen film en architectuur’”, zegt architect Roman Delugan van het Weense bureau Delugan Meissl in hun kantoor in een Weense woonwijk. „In Duitsland, Oostenrijk, Italië, Frankrijk worden prijsvragen van tevoren tot in detail vastgelegd. De brief uit Nederland namme we daarom in eerste instantie nauwelijks serieus. Maar toen realiseerden we ons wow, dit moet wel een bijzondere opdrachtgever zijn, die opstaat voor iets nieuws. Die heeft een filosofische benadering van een nieuw ruimte voor een filmmuseum. Filmprojectie is licht in beweging – en licht is ook wat een gebouw en een ruimte tot leven brengt.”

Iets nieuws, dat is het nieuwe gebouw voor het nieuwe Eye Film Instituut, dat vandaag door koningin Beatrix wordt geopend, zeker. Het heet witte Eye dat aan de noordelijke IJ-oever lijkt te zweven, heeft wel wat van een bliksemschicht, of van een oester of een zwaan, zoals de Amsterdamse binnenvaart luiden. Die is het meest spectaculaire cultuurgebouw van de hoofdstad en mer zijn opvallende architectuur voegt het een nieuwe publieke besemmen toe aan het herlevende waterfront. Misschien een nog grotere trekker dan de films zal het cafe-restaurant zijn in de foyer of de ‘arena’, de grote binnenruimte met een prachtig uitzicht over het IJ en de stad.

Eye kan dan ook van grote betekenis zijn voor de revitalisering van Amsterdam-Noord, waar momenteel door de crisis veel nieuwbouwwoningen zijn stilgelegd, vooral voor woningbouw. Hoe het Eye zal vergaan in de huidige bezuinigingen, moet nog blijken: het instituut heeft onlangs het rijk om een bijdrage van 8 miljoen gevraagd voor de reguliere exploitatie. Het gebouw heeft vier filmzalen met in totaal 140 stoelen, een tentoonstellingsruimte van 1200 m², een kelder met een interactieve opstelling, een ‘playground’ voor jongeren, een museumwinkel en het cafe-restaurant in de central hal.

Het was destijds de Rijksbouwmeester Mels Crommel die voorstelde om Delugan Meissl uit te nodigen voor de Eye-prijsvraag. Het toeval wil dat Crommel nu architect ook betrokken is bij een ander belangrijk Amsterdams cultuurgebouw, het Stedelijk Museum, dat in september opengaat. Zijn bureau Pentahom Crommel ontwierp de nieuwbouwwitbreiding van het museum. Net als bij het Stedelijk heeft de bouw van Eye, dat het gebouw van ING Real Estate en woningcorporatie Ymere huurt voor een ‘cultureel atelier’, langer geduurd dan gepland – zes jaar bij elkaar – en is het veel duurder geworden dan voorzien: geen 12 maar 16 miljoen euro, volgens sommige bronnen zelfs 38 miljoen euro. Tijdens de bouw is de financiële crisis ontstaan, is het bouwbelegging failliet gegaan en is er bij Eye een directeurswisseling geweest.

De verhouding tussen architect en gebruiker heeft onder de spanning geleiden. Delugan is vandaag daarom niet bij de feestelijke opening. Wat er is voorgevallen, wil hij niet zeggen, alleen dat het te maken heeft met de manier waarop de tentoonstellingsruimte nu

Het nieuwe Eye Film Instituut is meteen het spectaculairste cultuurgebouw van de hoofdstad. Architect Roman Delugan: „Dit gebouw moet een lichamelijke reactie oproepen.”

Tracy Metz

wordt afgescheiden van de arena. Delugan: „Het had één grote vloeiende ruimte kunnen worden. Het doet af aan het algehele concept.”

Delugan – een knappe verschijning in spijkerbroek, wit overhemd en nauwsluitend leren Prada-jasje – springt op van de tafel en gaat staan. Hij is danser geweest en dat zie je als hij voor doer hoe hij spanning in de vorm van het gebouw heeft willen brengen. „Als ik gewoon ga staan is alles ontspannen, maar als

ik een stap naar voren doe...”, zijn lichaam het voorover – „...staat alles onder spanning. Wij maken ruimtes die beweging en spanning oproepen en een fysieke wisselwerking met de bezoeker teweeg brengen. Die twee polen, van dynamiek en rust, vind je in elk gebouw dat wij maken. Architectuur brengt reacties teweeg in ons lichaam en onze emoties. We willen dat mensen met een opgetogen gevoel naar buiten komen.” Als je buiten over de lan-

ge houten trappen aan komt lopen en daarna door het gebouw dwalt ervert je vooral de dynamiek: zoals er in de gevel niet één rechte hoek te vinden is, zijn binnen rechte wanden schaars. Delugan is zich bewust van het verwarrende effect dat dit kan hebben. „Om het je makkelijker te maken om je te oriënteren hebben we een aantal openingen gemaakt met zichtlijnen door het gebouw heen en naar buiten. Zo kun je vanuit de bar in de foyer van filmzaal nummer 1 de tentoonstellingszaal inlijken. Anders dan in de saale multiplexdozen biedt dit gebouw iets om te onderzoeken.”

In de filmzalen is dat anders, zegt hij. „Die roepen stilte op, daar is de focus de film. Ik heb zelf een enorme afkeer van de meeste bioscopen die geen emotie of ervaring bieden. Je staat achteraan de zwaarte doos te wachten tot de film begint en na afloop word je gelooft via een klinker trap naar een donkere steeg. In Eye begin je en kom je terug in de ‘arena’, waar je weer andere mensen ontmoet. Wij zijn geen kunstenaars, maar architecten. Onze gebouwen zijn sociale plekken die de omgeving in

zich opzuigen. Het gebouw is een opbremsel van verschillende soorten podia, niet alleen voor films maar ook voor mensen om zich te laten zien.”

De gevel van Eye is een hoogstaande geweest voor zowel de architect als de constructeur. „De huid is gemaakt van aluminium panelen in twee vormen, een trapezium en een parallellogram. Die zijn steeds gedraaid zodat je geen ‘naad’ ziet zoals bij regels. Dat betekent dat de constructeur ze vanaf het midden moest monteren en dan aan de randen op maat maken.” DMAA is anders met de locatie omgegaan dan de Duitse architecten van het verderop gelegen Muziekgebouw aan ‘t IJ. Dat heeft reusachtige hoge glazen wanden om een zo groot mogelijk uitzicht over het water te bieden. „Wij hebben het dak juist naar beneden gedrukt”, legt Delugan uit, „om het zicht op de stad te focussen. Nu kijk je uit over de rivier en heb je het idee dat Amsterdam aan je voeten ligt.” Nu Eye af is heeft hij een nieuw plan opgevat, voor het gebouw er pal naast: „Ik wil van de Shell-toren een hotel maken.”

Delugan Meissl Associated Architects

Het Weense architectenbureau Delugan Meissl Associated Architects (dmasa) is in 1993 opgericht en telt 25 medewerkers. Hun bekendste gebouw tot nu toe is het flamboyante Porsche Museum in Stuttgart uit 2008. Net als Eye heeft het een vrije, opgetelde vorm, met een sluis structuur van binnen. Zoals Eye een ode is aan bewegend licht, is het Porsche Museum een ode aan snelheid. Eveneens in Stuttgart bouwde UN Studio van Ben van Berckel al eerder het Mercedes-Benz Museum. DMAA werkt nu aan een theater aan een bostrand in Tirol voor een particuliere opdrachtgever, die Delugan met operatieheer Fitzcarraldo vergelijkt uit de gelijknamige film van Werner Herzog. Ze hebben ook een prijsvraag gewonnen voor de nieuwe corporate identity van een van de grote autofabrikanten (welke is nog geheim). Ze zullen voor dat bedrijf duizenden winkels en nieuwe gebouwen ontwerpen. Verder heeft het bureau behalve villa's, woonwijken en de uitbreiding van de universiteit van Wenen ook diverse sociale woningbouwprojecten op zijn naam. Hun werk is met diverse prijzen bekroond, waaronder de Mies van der Rohe Award, de Red Dot Prize voor vormgeving en de architectuurprijs van het tijdschrift Wallpaper. Eye is hun eerste gebouw in Nederland.

‘Het gebouw is ook een podium voor mensen om zich te laten zien’